

ISSN (Print): 2228-5229 - ISSN (Online): 2476-3845

Research Paper

Survey of Economic Effects of Urban Tourism of Tabriz Metropolis

Rahim Heydari¹, Mahdiah Tahooni^{2*}

1. Associate Professor of Geography & Urban Planning, Tabriz University, Tabriz, Iran

2. PhD Student of Geomorphology & Urban Planning, Tabriz University, Tabriz, Iran

Received: 2019/9/29

Accepted: 2020/3/30

PP: 17-23

Use your device to scan and read the article online

Keywords:

Tourism Industry, Urban Tourism, Economic Impacts, Tabriz Metropolis

Abstract

Today, the tourism industry as a dynamic and inclusive industry encompasses all the existential elements of a global society and system and is a phenomenon that is highly motivated by economic, political, social and environmental changes. The world's largest and most importantly the largest part of international trade. Tabriz metropolis has long been a tourist attraction with its natural and cultural richness. Therefore, considering the tourism potential of Tabriz metropolis, the purpose of this paper is to investigate the economic effects of Tabriz metropolitan tourism in order to minimize its negative impacts. The research is descriptive-analytic, in terms of purpose, applied, and in relation to the method of data collection, library and field methods (questionnaire) were collected. The population consisted of all the citizens of Tabriz metropolitan area in 2019 who were randomly interviewed according to the Cochran formula of 384 persons. Content validity was used to measure the validity and Cronbach's alpha coefficient was used to evaluate the research variables and reliability of the questions was estimated at 0.81. After field studies, descriptive statistical methods including frequency distribution, tables, and inferential statistics were used to collect data and analyze data. The software used is SPSS statistical software. The results show that citizens have appreciated the positive effects of tourism above the Likert spectrum. Comparing the variables related to the positive economic impacts of tourism, employment and income generation with 4.15% had the most positive effect and the improvement of transport system and infrastructure with 3.27 had the least positive effect. Also, considering the variables related to the negative economic impacts of inflation and rising prices by 4.05%, the highest negative impact and unemployment increase by 2.3% had the least negative impact.

Citation: Heydari Rahim, Tahooni Mahdiah, (2021). Survey of Economic Effects of Urban Tourism of Tabriz Metropolis Journal Research and Urban Planning, Vol 12, No 46, PP 17-23

DOI: 10.30495/jupm.2021.3968

*Corresponding author: Mahdiah Tahooni

Address: PhD Student of Geomorphology & Urban Planning, Tabriz University, Tabriz, Iran

Tell: +989147317252

Email: mahdiah.tahooni69@yahoo.com

Extended Abstract

Introduction:

Today, tourism is regarded as one of the foremost growing activities in the world and a means of raising the national income of countries. The industry is one of the fastest growing industries of the 20th century and is often used as a key or key to economic growth, both in developed and developing countries. Tabriz metropolis, as part of Iran's vast and beautiful body, has long been a tourist attraction with its natural and cultural richness. For this purpose, considering the tourism potential of Tabriz metropolis, the positive and negative economic impacts of tourism have been investigated from the perspective of the citizens in this city and the necessary suggestions for tourism development in terms of economic dynamics are presented. Thus, the main research questions are: 1) Can tourism in Tabriz have positive effects? 2) What are the positive effects of tourism in Tabriz metropolis? 3) Does it have a negative impact if it has positive effects? 4) What are the negative effects of tourism in Tabriz metropolis? According to the research questions, the hypotheses are presented as: 1) Tourism in Tabriz can be effective in creating jobs and improving job opportunities and increasing purchasing power. 2) Tourism in the city of Tabriz leads to increased inflation and its consequences.

Methodology:

The present study uses the "descriptive-analytical method" and the "documentary" method for examining the previous effects and changes. In terms of purpose it is an applied type, the basis of the study is based on field studies (completing the questionnaire); The positive and negative economic effects included 13 five-question closed-ended questions related to the research topic. Cochran sampling method with 95% confidence level and 5% error probability was used to estimate the statistical sample. The population of Tabriz city was 9 persons in 2019. The statistical sample was 384 persons using Cochran sampling method. The sampling method for accessing the samples is random sampling. Content validity was used to measure the validity and after confirming the content. Also, Cronbach's alpha coefficient was used to evaluate the research variables and the

reliability of the questions, which was always more than 0.7 with a value of 0.81. After field studies, descriptive statistical methods including frequency distribution, tables, and inferential statistics were used for data collection and data analysis. SPSS software was used for statistical analysis.

Results:

According to field studies, 54.95% of the respondents are men and 45.05% are women. According to the age group, the highest number of respondents was in the age group of 45-35 years. The lowest number was in the age group of 65 and over. According to the activity status classification, the highest activity was in employee groups, freelance occupations and retirees are in the lowest education level and illiterate in the lowest and in the bachelor level, respectively.

From the citizens' point of view, the positive effects of tourism are high. Comparing the variables related to the positive economic impacts of tourism, employment and income creation had the most positive impact and improved transportation and infrastructure systems. It has the least positive effect. From the citizens' point of view, tourism in Tabriz metropolitan area has negative economic effects too. Comparing the variables related to the negative economic impacts of inflation, inflation and price increase have the highest negative impact and unemployment increase has the least negative impact.

Conclusion:

Although there are many historical sites, cultural heritage sites and museums in Tabriz metropolitan area, the impact of these factors on tourism economic indices cannot be investigated separately. Because a combination of these factors simultaneously affects the attraction of foreign tourists. According to field research, the majority of respondents were male and mainly in the age group 35-45. In terms of educational status, the respondents mainly have a university degree, especially a bachelor's degree. According to the respondents' activity status, most of the activities were in the employee, freelance and retirement groups, respectively. To test the hypotheses, a single-domain T-test was used that most citizens,

despite the negative effects of tourism on the economy of Tabriz (such as inflation and rising prices, rising costs of road maintenance and transportation systems, etc.) impact of tourism. Tabriz metropolitan area has been evaluated as positive and the results of this study are in line with the results of researchers who have done studies in this field and are included in the research background. Consistent with the findings of this study, Alrojafah et al., Who perceived the positive economic effects of urban tourism more than the negative effects of

urban tourism, found that the economic effects of tourism in this study were 3.57% positive and 3.153% negative. also in line with research by Teimouri et al., Who found that tourism in the city of Tabriz increases income, employment and unemployment, so that in this study employment creation and income generation were 4.15%. The highest positive impact and the reduction of unemployment was 2.3% with the lowest negative impact.

بررسی آثار اقتصادی توریسم شهری کلانشهر تبریز

رحیم حیدری چپانه^۱، مهدیه طاهونی^{۲*}

^۱ دانشجوی گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران
^۲ دانشجوی دکتری رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران

چکیده

امروزه صنعت گردشگری به‌عنوان صنعتی پویا و فراگیر، همه ارکان وجودی یک جامعه و سیستم جهانی را در بر گرفته و پدیده‌ای است که از تحرک بالایی در تغییرات اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و محیطی برخوردار است. پیش‌بینی می‌شود در سال‌های آینده گردشگری به لحاظ درآمد در رأس صنایع موجود دنیا و به لحاظ اهمیت بزرگ‌ترین بخش تجارت بین‌الملل را به خود اختصاص دهد. کلانشهر تبریز با داشتن غنای طبیعی و فرهنگی از دیرباز مورد توجه گردشگران بوده است. بدین منظور با در نظر گرفتن قابلیت گردشگر پذیری کلانشهر تبریز، هدف این مقاله بررسی آثار اقتصادی توریسم شهری کلانشهر تبریز هست تا ضمن منافع حاصل از آن، بتوان تأثیرات منفی آن را به حداقل کاهش داد. پژوهش از نوع توصیفی-تحلیلی، به لحاظ هدف؛ کاربردی و در ارتباط با روش گردآوری اطلاعات از روش‌های کتابخانه‌ای و میدانی (پرسشنامه) جمع‌آوری شده است. جامعه آماری شامل نمونه‌گیری از کلیه شهروندان کلانشهر تبریز در سال ۱۳۹۸ که طبق فرمول کوکران به تعداد ۳۸۴ نفر به‌عنوان نمونه به‌طور تصادفی مورد پرسش قرار گرفتند. برای سنجش اعتبار، از نوع اعتبار محتوا استفاده شده است و برای ارزیابی متغیرهای تحقیق و پایایی سوالات از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده که با مقدار ۰/۸۱، برآورد شده است. پس از انجام مطالعات میدانی، برای جمع‌آوری داده‌ها و تجزیه و تحلیل اطلاعات، از روش‌های آماری توصیفی شامل توزیع فراوانی، جداول و آمار استنباطی استفاده شده است که آمار استنباطی شامل آزمون T تک دامنه‌ای است و ارزش‌گذاری متغیرها با بهره‌مندی از طیف لیکرت صورت گرفته است و نرم‌افزار مورد استفاده نرم‌افزار آماری SPSS می‌باشد نتایج نشان می‌دهد که شهروندان اثرات مثبت گردشگری را بالاتر از حد طیف لیکرت ارزیابی نموده‌اند. با توجه به مقایسه متغیرهای مرتبط با اثرات مثبت اقتصادی گردشگری، ایجاد اشتغال و درآمدزایی با ۴/۱۵ درصد بیشترین تأثیر مثبت را دارد و بهبود سیستم حمل‌ونقل و زیرساخت‌ها با ۳/۲۷ کمترین تأثیر مثبت را دارد. همچنین با توجه به متغیرهای مرتبط با اثرات منفی اقتصادی گردشگری تورم و افزایش قیمت‌ها با ۴/۰۵ درصد بیشترین تأثیر منفی و افزایش بیکاری با ۲/۳ درصد کمترین تأثیر منفی را دارد.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۷/۷

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱/۱۱

شماره صفحات: ۱۷-۲۳

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید

واژه‌های کلیدی:

صنعت توریسم، گردشگری شهری، تأثیرات اقتصادی، کلانشهر تبریز

استناد: رحیم حیدری چپانه، مهدیه طاهونی (۱۴۰۰). بررسی آثار اقتصادی توریسم شهری کلانشهر تبریز، فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی شهری، سال، ۱۲، شماره ۴۶، صص ۱۷-۲۳

Doi: 10.30495/jupm.2021.3968

* نویسنده مسئول: مهدیه طاهونی

نشانی: دانشجوی دکتری رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران

تلفن: ۰۹۱۴۷۳۱۷۲۵۲

پست الکترونیکی: mahdieh.tahooni69@yahoo.com

((مجموعه فعالیت‌های فرد یا افرادی که به مکانی غیر از مکان عادی زندگی خود مسافرت و حداقل یک‌شب و حداکثر یک سال در آنجا اقامت می‌کنند و هدف از مسافرت آنان نیز گذراندن اوقات فراغت است. البته اهدافی نظیر اشتغال و کسب درآمد شامل آن نمی‌شود.)) بر این اساس کسانی که شامل این تعریف می‌شوند نیز گردشگر نامیده می‌شوند (Heydari Chiyane, 2017:22) گردشگری در دنیای امروز، به یکی از منابع مهم درآمدزایی و درعین‌حال از عوامل مؤثر در ادوات فرهنگی بین کشورها تبدیل شده است (Enabestani and Vesal, 2016:131). در مسافرت و جابه‌جایی تاریخی به‌اندازه تاریخ زندگی انسان دارد؛ اما گردشگری نوین با انقلاب صنعتی در قرن ۱۳ پدید آمد و مدت مدیدی ویژه نخبگان و اشراف بود. با توسعه صنعتی و تصویب قوانین اجتماعی مانند قانون استفاده از مرخصی با حقوق، گردشگری به‌عنوان پدیده‌ای عام برای همه مردم شناخته شد و پس از جنگ جهانی دوم رشد چشمگیری پیدا کرد و تمامی بخش‌های اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی و محیطی را تحت تأثیر خود قرارداد. به‌طوری‌که هولدون گردشگری را فعالیتی اجتماعی می‌داند که شامل رفتار انسانی، استفاده از منابع، تعامل با دیگران، اقتصاد و محیط است. امروزه گردشگری به‌عنوان یکی از پیشروترین فعالیت‌های در حال رشد دنیا و ابزاری برای افزایش درآمد ملی کشورها محسوب می‌شود. (Estalagi, 2011: 133). این صنعت یکی از رشد یافته‌ترین صنایع نیمه قرن بیستم می‌باشد و اغلب به‌عنوان کلید یا رمز رشد اقتصادی، چه در کشورهای توسعه‌یافته و چه در کشورهای در حال توسعه به کار گرفته می‌شود (Zarabi, 2011: 38)

گردشگری در حال حاضر تبلور جریانی از انسان‌ها و سرمایه است که میان مبدأ و مقصد گردشگری شکل می‌گیرد. جریان گردشگری در جهان به‌عنوان یک فرآیند جهانی مطرح است که مقیاس کارکردی آن تمامی مکان گردشگری سطح جهان را پوشش داده و این مکان‌ها در رقابتی بی‌نهایت تنگاتنگ، در تلاش برای جذب تقاضای بازار گردشگری جهانی هستند؛ به‌عبارت‌دیگر عرضه‌ی محصول گردشگری مقیاسی جهانی دارد و یک فعالیت اقتصادی جهانی با حجم بالایی از سرمایه و سود محسوب می‌شود. برخی کارشناسان از گردشگری به‌عنوان صنعت نام می‌برند و گردشگری را در قرن بیست و یکم جزو یکی از سه صنعت مهم جهان به‌حساب می‌آورند. هرچند صنعت نامیدن گردشگری نوعی چشم‌پوشی عمدی در علم اقتصاد است؛ زیرا گردشگری به‌عنوان یک زیر بخش خدمات، فاقد ویژگی‌هایی است که مختص بخش صنعت است با این‌وجود، این موضوع بدیهی است که گردشگری یک فعالیت اقتصادی گسترده است و صنایع مختلفی در چارچوب جریان گردشگری، به‌طور مستقیم و غیرمستقیم، مشغول به فعالیت هستند. (Ç. Kaptan Ayhan, et a, 2020: 76) گردشگری در واقع تابع اصل اولیه عرضه و تقاضا بوده که می‌تواند در مقیاس ملی و بین‌المللی شکل گیرد. تأثیرات گردشگری نیز در اقتصاد جهان بسیار قابل توجه است در صورتی که تنها آثار و منافع مستقیم حاصل از گردشگری را به‌حساب بیاوریم. حدود شش درصد از تولید ناخالص داخلی جهان و یک شغل از هر پانزده شغل متعلق به گردشگری می‌شود. ولی اگر آثار مستقیم و منافع غیرمستقیم نیز مورد بررسی قرار گیرد. حدود ده درصد از GDP جهان و یک شغل از هر نه شغل متعلق به گردشگری می‌شود. (Sabagh Kearmani, 2018: 229) طبق مطالعات و پیش‌بینی‌های صورت گرفته توسط شورای گردش و گردشگری جهانی انتظار می‌رود در سال ۲۰۲۷ صنعت گردشگری بیش از ۳۸۰ میلیون شغل را به‌صورت جهانی پشتیبانی کرده و از بازه دیگر بخش‌های جهانی اقتصاد فراتر رود؛ این بخش‌ها شامل ارتباطات، سرویس‌های تجاری و اقتصادی، تولید، خرده‌فروشی و توزیع می‌باشد. (WTCC, 2017: 4) گردشگری یک فعالیت اقتصادی مهم در اکثر کشورها و مسئول تولید هفت میلیون شغل جدید در سراسر جهان است. علاوه بر این، این بخش به‌طور کلی با نرخ ۴٫۶٪ در سال ۲۰۱۷ رشد داشته است که به‌طور قابل توجهی تولید ناخالص داخلی ۳٫۷٪ از رشد جهانی فراتر رفته است. (Lee et al, 2019: 2) کارکردها و پیامدهای اقتصادی گردشگری سبب شده که بیشتر کشورهای گردشگر پذیر، گردشگری را به‌عنوان یکی از منافع بالقوه ارزی تلقی نموده و آن را راهی برای جبران کسری تراز پرداخت‌های خود بدانند. ولی باوجود اهمیت گردشگری بین‌المللی، نقش گردشگران داخلی کشورها را نباید به‌هیچ‌عنوان نادیده گرفت. (Papoli Yazdi and Sagaye, 2014: 187) یکی از مهم‌ترین دلایل توجه دولت‌ها و برنامه‌ریزان به گردشگری، پیامدهای اقتصادی آن برای منطقه می‌باشد. صنعت گردشگری نقش قابل توجهی در توسعه نواحی مختلف دارد و می‌تواند تغییرات فرهنگی و اجتماعی مهمی را در مقصد ایجاد کند و از طریق توزیع درآمد، اشتغال‌زایی و کاهش فقر باعث توسعه و پیشرفت اجتماعی شود و رفاه و سلامت عمومی را ایجاد کند. این صنعت بر اقتصاد و مسائل اقتصادی شهرها، نواحی و کشورها از قبیل اشتغال، منابع انسانی، درآمد سرانه، تجارت بین‌المللی، تراز پرداخت‌ها و ... تأثیر دارد. (Karobi et al, 2016: 335) و بسیاری از کشورها، گردشگری را به‌عنوان منبع اصلی درآمد، اشتغال، رشد بخش خصوصی و توسعه زیرساخت‌ها می‌دانند. اگرچه در مناطق مختلف، شرایط متفاوت است ولی گردشگری همواره عامل مهمی برای توسعه اقتصادی به‌حساب می‌آید. (Lepp, 2007: 887) به‌طوری‌که فعالیت گردشگری، اگر به‌طور مطلوب برنامه‌ریزی شده باشد، می‌تواند ضمن حفاظت و مدیریت بهینه طبیعت، منافع‌های اضافی برای جوامع بومی و اقتصاد محلی به همراه داشته باشد. (Teymori et al, 2019: 34) در این شرایط اگر مقوله گردشگری را به‌عنوان یکی از محورهای اصلی توسعه ایران قرار دهیم، از توجیه منطقی برخوردار است. کشور ایران با داشتن

پیشینه تاریخی و طبیعی غنی، از نظر تنوع طبیعی و آب‌وهوایی جز پنج کشور برتر جهان و از نظر جاذبه‌ها و منابع تاریخی و فرهنگی، دارای رتبه دهم در بین کشورهای دنیا می‌باشد. (Unwto, 2018) و توانسته است گردشگری را در چهارچوب طرح‌های آمایشی و کالبدی، اعم از ملی، منطقه‌ای و محلی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ابزارها و مؤلفه‌های مهم توسعه و محرومیت‌زدایی بپذیرد؛ و در راستای شکل‌دهی به ساختار و بازار گردشگری و توسعه آن، گام بردارد. این جاذبه‌ها و منابع گردشگری، همه‌ساله میلیون‌ها گردشگر را ترغیب به سفر و بازدید می‌نماید. هرچند به علت نبود مدیریت و برنامه‌ریزی مناسب، عوامل دخیل سیاسی و اقتصادی و نیز تبلیغات منفی علیه ایران، امر گردشگری در ایران دارای مشکلات و چالش‌های فراوانی است، اما همین اندک جریان‌ات گردشگری توانسته است در بیشتر نقاط گردشگر پذیر ایران تأثیرگذار باشد و بر ابعاد اقتصادی تأثیرات مثبت و نیز منفی داشته باشد. کلانشهر تبریز، به‌عنوان بخشی از پیکره پهناور و زیبای ایران با داشتن غنای طبیعی و فرهنگی از دیرباز مورد توجه گردشگران بوده است. بدین منظور با در نظر گرفتن قابلیت گردشگر پذیری کلانشهر تبریز، به بررسی اثرات مثبت و منفی اقتصادی گردشگری از منظر شهروندان در این شهر پرداخته شده است و پیشنهادهای لازم برای توسعه گردشگری در جهت پویایی اقتصادی ارائه می‌گردد. بدین ترتیب پرسش‌های اصلی پژوهش عبارت است از:

(۱) آیا گردشگری در شهر تبریز می‌تواند اثرات مثبت ایجاد کند؟

(۲) گردشگری در کلانشهر تبریز چه تأثیرات مثبتی دارد؟

(۳) آیا در صورت داشتن تأثیرات مثبت، تأثیرات منفی هم دارد؟

(۴) اثرات منفی گردشگری در کلانشهر تبریز کدامند؟

لذا با توجه به سؤالات پژوهش فرضیه‌ها به این شکل مطرح می‌گردد که:

(۱) گردشگری در شهر تبریز می‌تواند در ایجاد اشتغال و بهبود فرصت‌های شغلی و افزایش قدرت خرید مؤثر واقع شود.

(۲) گردشگری در شهر تبریز منجر به افزایش تورم و تبعات ناشی از آن می‌گردد.

پیشینه و مبانی نظری تحقیق:

محمد آروجفاح^۱ و همکارانش (۲۰۲۰) در مطالعه‌ای باهدف "بررسی گرایش به برابری جنسیتی در بخش گردشگری منطقه پتر، اردن" انجام داده‌اند و به این نتیجه رسیده‌اند که زنان دیدگاه مطلوبی در مورد تأثیرات اقتصادی گردشگری ندارند و موانع متعددی برای اشتغال آن‌ها در بخش گردشگری وجود دارد. ازین مرزوکوی (۲۰۱۲) در "بررسی ادراکات ساکنان محلی نسبت به تأثیرات توسعه‌ی اقتصادی گردشگری در پوکت" چهار عامل را از ۱۸ متغیر استخراج کرده است، یعنی: ۱. مزایای اقتصادی، ۲. هزینه‌های بالای زندگی، ۳. هزینه‌های اقتصادی و ۴. پشتیبانی از اقتصاد محلی. به این نتیجه رسیده است که توسعه گردشگری در پوکت مزایای بیشتری نسبت به هزینه‌های ساکنان دارد. تیموری و همکاران (۱۳۹۸) در مطالعه‌ای تحت عنوان "واکاوی و تحلیل عوامل مؤثر بر گردشگری شهر تبریز از منظر گردشگران داخلی" به این نتیجه رسیده‌اند که اولین عامل در رونق و یا عدم رونق گردشگری شهر تبریز در ارتباط با تبلیغات و یا عدم تبلیغات جاذبه‌های گردشگری شهر تبریز، مسائل فرهنگی-اجتماعی از جمله زبان و سبک متفاوت زندگی در شهر تبریز، کیفیت خدمات و مهمان‌نوازی جامعه میزبان، تأثیر زیادی را در ارتقا و رونق گردشگری شهر تبریز دارد. کروبوی و همکاران (۱۳۹۷) در مقاله‌ی "توریسم اقتصادی شهر تبریز" به این نتیجه رسیده‌اند که گردشگری موجب افزایش توسعه اقتصادی و هریک از ابعاد آن که عبارت‌اند از: افزایش درآمد، افزایش اشتغال و کاهش بیکاری افراد در شهر تبریز می‌شود. نصیری هنده خاله و همکاران (۱۳۹۵) در مقاله‌ی "شناسایی رابطه بین توسعه صنعت گردشگری و رشد اقتصادی استان زنجان" به این نتیجه رسیده‌اند که صنعت گردشگری از کانال عرضه خدمات گردشگری و تقاضا برای بهره‌مندی از خدمات گردشگری، تولید محصولات گردشگری در سایر بخش‌ها، کل اقتصاد زنجان را رونق می‌بخشد. حیدری چپانه و همکاران (۱۳۹۴) در مقاله‌ی "تحلیلی بر نقش تصویر برند بر توسعه گردشگری شهری مطالعه موردی: کلانشهر تبریز" به این نتیجه رسیده‌اند که بین متغیر تصویر برند بعد از سفر و توسعه گردشگری شهری رابطه مثبت و رابطه معناداری وجود دارد. کرمی و همکاران (۱۳۹۴) در مطالعه‌ای تحت عنوان "بررسی عوامل مؤثر بر گردشگری مکان‌های تاریخی شهری با استفاده از مدل راهبردی SWOT نمونه موردی: بازار تاریخی کلانشهر تبریز" به شناسایی نقاط قوت و ضعف داخلی فرصت‌ها و تهدیدهای خارج از محیط این مکان تاریخی پرداخته‌اند و به این نتیجه رسیده‌اند که بازار تاریخی تبریز به لحاظ جذب گردشگر در وضعیت متوسط قرار دارد، به‌طوری که می‌توان کارکرد گردشگری بازار تبریز را به سطح عالی ارتقاء داد. گردشگری می‌تواند به‌عنوان شکلی بااهمیت از فعالیت‌های انسانی اثرات قابل توجهی داشته باشد. این اثرات در منطقه مقصد جایی که گردشگران با محیط محلی، اقتصاد، فرهنگ و جامعه تعامل دارند بسیار مشهود است. از این رو می‌توان به‌طور مرسوم اثرات

1 Mohammad Alrwajfah, Fernando Almeida-García b, Rafael Cortes-Macías

2 Azizen Marzuki

گردشگری را با عناوین اثرات اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و زیست‌محیطی مورد بررسی قرار داد. (Oh, c, o, 2004: 65) نظریات موجود در مورد اثرات گردشگری را می‌توان به چهار بخش تقسیم کرد:

اثرات اقتصادی: ایجاد درآمد، ایجاد فرصت‌های شغلی، استفاده از درآمد گردشگری برای توسعه بخش‌هایی نظیر کشاورزی و توسعه زیرساخت‌ها.

اثرات فرهنگی: تشویق تعامل فرهنگی و اجتماعی میان گروه‌های مختلف مردم یک کشور به منظور ایجاد وفاق اجتماعی، معرفی کشور و فرهنگ‌ها، هنرها، آداب و سنن بومی و محیطی و نیز پیشرفت‌های اجتماعی - اقتصادی آن به مردم سایر کشورها و به منظور کسب اهمیت بین‌المللی.

اثرات اجتماعی: فراهم آوردن فرصت‌هایی برای گذران اوقات فراغت مردم، ایجاد امکانات تفریحی و آموزشی برای گردشگران به منظور دریافت شناخت از پیشرفت‌های اجتماعی و فرهنگی، اقتصادی مناطق و تحکیم وحدت ملی.

• اثرات زیست‌محیطی: کمک به دستیابی به اهداف برنامه‌ها و حفاظت محیطی که منابع دیگر برای آن‌ها وجود ندارد.

افزون بر این‌ها، صنعت گردشگری همچنین، دارای آثار اقتصادی گسترده‌ای نیز هست. ایجاد توازن در فعالیت‌های اقتصادی و منابع موجود درآمد، افزایش تقاضا برای کالاهای داخلی، افزایش تسهیلات اقامتی مانند هتل‌ها و رستوران‌ها، ارتقای سطح زندگی مردم، بهبود زیرساخت‌ها و امکانات موجود، از مهم‌ترین تأثیرات مثبت اقتصادی توسعه گردشگری به شمار می‌روند. (Zahedi, 2014: 43). گردشگری شهری به دلیل رشد سریع اقتصادی و افزایش درآمدها، به‌ویژه در کشورهای آسیایی و افزایش رقابت بین کشورها برای بازاریابی توریسم از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. امروزه، تخمین زده می‌شود توریسم ۶ درصد صادرات کالاها و خدمات جهان را به خود اختصاص دهد. (Scott and Cooper, 2017: 172) توسعه گردشگری به‌ویژه در کشورهای کمتر توسعه‌یافته، عامل مؤثری در مقابله با فقر به همین علت "لویس ترنر" گردشگری را امیدبخش‌ترین و پیچیده‌ترین صنعتی می‌داند که جهان سوم با آن روبه‌روست؛ و معتقد است گردشگری بیشترین قابلیت را برای جانشینی دیگر صنایع درآمدزا دارد. از لحاظ سیاسی نیز نقش گردشگری از آن نظر اهمیت می‌یابد که انسان‌ها از تجارب تلخ و شیرین حکومت‌داری در طول تاریخ و در تمدن‌های مختلف بهره‌مند می‌شوند و با بسط حوزه دید، روابط سیاسی تمدن‌ها را بر پایه اقتصادی و تفاهم ملل متعادل‌تر می‌کند. بدیهی است که قرابت و روابط فرهنگی ملل، از آنجاکه پایه و اساس صلح و دوستی و به تبع آن روابط اقتصادی میان آن‌هاست، در توسعه همه‌جانبه آن‌ها نیز سهم بسزایی دارد. از جنبه دینی نیز باید اذعان داشت که در اسلام، مانند ادیان دیگر بر اهمیت سیر و سیاحت تأکید ویژه‌ای شده است. شاید قرآن مجید نخستین کتابی باشد که اهمیت سیر و سیاحت و گردشگری را به‌وضوح و تفصیل به مردم نشان داده به‌طوری‌که ۱۹ آیه شریف قرآن درباره سیر و سیاحت و زمین گردی و جهانگردی است. امروزه گردشگری به‌ویژه گردشگری شهری فراتر از یک صنعت به‌مثابه پدیده پویای جهانی و اجتماعی است که پیچیدگی‌های خاص خود را دارد و به یکی از بزرگ‌ترین بخش‌های اقتصادی جهان تبدیل شده است. چنانچه اهمیت و عظمت گردشگری به ایجاد فرصت‌های شغلی و درآمد محدود نمی‌گردد. در صورت برنامه‌ریزی و توسعه از پیش‌اندیشه شده، گردشگری قادر است منافع مستقیم و غیرمستقیم اقتصادی، اجتماعی و محیطی را ایجاد و سهم قابل توجهی را در توسعه ملی ایفا نماید. به دلیل امتیازات فوق است که کشورهای مختلف به رقابت و تلاش هرچه بیشتر در توسعه گردشگری و جذب گردشگر در راستای توسعه پایدار گردشگری اهتمام می‌ورزند. (Barari et al, 2016: 46).

در اکثر ارزیابی‌های به‌عمل‌آمده از توسعه گردشگری در جهان سوم، تأثیرات اقتصادی، مهم‌تر از ملاحظات دیگر است؛ بنابراین می‌توان عنوان کرد که گردشگری دارای مزایای اقتصادی برای نواحی مختلف است که مهم‌ترین اثرات سازنده اقتصادی گردشگری را در زمینه‌های زیر می‌توان یافت:

منافع حاصل از اشتغال‌زایی

درآمدزایی گردشگری

• منافع حاصل از مالیات‌های اخذشده از فعالیت‌های گردشگری و ایجاد امکانات برای جامعه

حفظ آثار باستانی، ابنیه تاریخی و جاذبه‌های طبیعی به‌عنوان منابع درآمدزای اقتصادی توسعه صنایع دستی و فعال شدن صنایع قدیمی و فراموش شده. (Sharbati, 2015: 48)

اگرچه اثرات مثبت اقتصادی گردشگری انکارناپذیر است، ولی جذابیت این آثار نباید ما را از توجه به تبعات منفی گسترش بی‌رویه صنعت گردشگری بازدارد. از جمله تبعات منفی اقتصادی صنعت گردشگری در منطقه می‌توان به اثر تورمی و افزایش قیمت کالاها و خدمات در منطقه، امکان جابه‌جایی نیروی کار و مواجه شدن صنایع با کمبود نیروی کار و افزایش نسبی مالیات‌ها در مقاصد گردشگری اضافه کرد. (Seyedayi and Rostami, 2012: 102) گردشگری وقتی پایدار است که قادر به ایجاد توسعه سازگار با نیازهای گردشگری و هم با

محدودیت‌های اقتصادی باشد. (Boivin and Tanguay, 2019:2) جدول زیر اثرات منفی و مثبت اقتصادی توسعه گردشگری را نشان می‌دهد:

جدول شماره ۱. تأثیرات اقتصادی گردشگری

تأثیرات مثبت	تأثیرات منفی
کمک به درآمد و سطح زندگی	افزایش قیمت کالاها و خدمات
بهبود اقتصاد محلی	افزایش قیمت زمین و مسکن
افزایش فرصت‌های اشتغال	افزایش هزینه زندگی
بهبود سرمایه‌گذاری، توسعه زیرساخت‌ها	افزایش بی‌اندازه درآمد نیروهای متخصص
افزایش درآمد مالیاتی	افزایش هزینه زیرساخت‌های اضافی (آب، فاضلاب، برق، سوخت، پزشکی)
بهبود زیرساخت‌های خدمات عمومی	افزایش هزینه‌های سیستم‌های حمل‌ونقل
بهبود زیرساخت‌های حمل‌ونقل	ایجاد گردشگری فصلی با ریسک بالا
افزایش قدرت خرید	کمبود نیروی کار و یا افزایش بیکاری
افزایش تأثیر اقتصادی (هزینه‌های مستقیم، غیرمستقیم)	بوس‌بازی زمین تنها با اهداف اقتصادی

Source: Tchouamou Njoya : 2019

و اما پژوهش حاضر به بررسی اثرات اقتصادی (مثبت و منفی) گردشگری در شهر تبریز می‌پردازد و وجه تمایز آن با سایر پژوهش‌های کارشده اولاً مکان است، ثانیاً در یک سطح گسترده باهدف بررسی اثرات مثبت و منفی گردشگری در کلانشهر تبریز است.

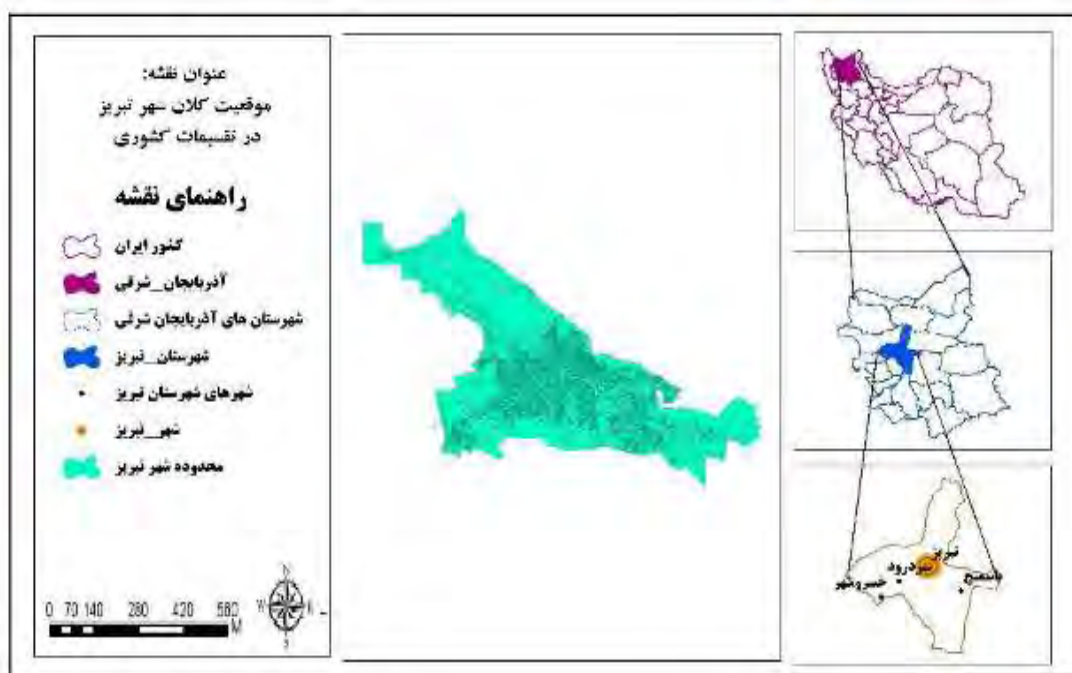
مواد و روش تحقیق:

در مطالعه حاضر "روش توصیفی، تحلیلی" و برای بررسی آثار پیشین و تغییرات و تحولات صورت گرفته از روش "اسنادی" استفاده می‌شود. به لحاظ هدف از نوع کاربردی است، اساس مطالعه مبتنی بر مطالعات میدانی (تکمیل پرسشنامه) می‌باشد؛ و پرسشنامه حاوی: (۱) سؤال‌های مربوط به اطلاعات دموگرافیک شهروندان و پایگاه اجتماعی و اقتصادی (وضعیت تحصیلی، شغل) (۲) پرسش‌هایی مربوط به اثرات مثبت و منفی اقتصادی شامل ۱۳ سؤال بسته‌ی پنج گزینه‌ای در رابطه با موضوع پژوهش بوده است. برای برآورد نمونه آماری از روش نمونه‌گیری کوکران با سطح اطمینان ۹۵ درصد و احتمال خطای ۵ درصد بهره گرفته شده است. جمعیت شهر تبریز ۱۷۲۴۳۶۹ نفر در سال ۱۳۹۸ است که نمونه آماری با بهره‌گیری از روش نمونه‌گیری کوکران، ۳۸۴ نفر به دست آمد؛ مبنای انتخاب تک‌تک افراد شهری بوده است. شیوه نمونه‌گیری برای دسترسی به نمونه‌های مورد مطالعه، نمونه‌گیری تصادفی است. برای سنجش اعتبار، از نوع اعتبار محتوا استفاده شده است و بعد از تأیید محتوا، پرسش‌نامه در اختیار نمونه آماری قرار گرفته است. همچنین برای ارزیابی متغیرهای تحقیق و پایایی سؤالات از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده که با مقدار ۰/۸۱، همواره بیش از ۰/۷ برآورد شده است. پس از انجام مطالعات میدانی، برای جمع‌آوری داده‌ها و پردازش آن‌ها و تجزیه و تحلیل اطلاعات، از روش‌های آماری توصیفی شامل توزیع فراوانی، جداول و آمار استنباطی استفاده شده است که آمار استنباطی شامل آزمون T تک دامنه‌ای است و ارزش‌گذاری متغیرها با بهره‌مندی از طیف لیکرت صورت گرفت است و نرم‌افزار مورد استفاده نرم‌افزار آماری SPSS می‌باشد.

شناخت محدوده مورد مطالعه

ناحیه مورد مطالعه در استان آذربایجان شرقی و در محدوده سیاسی - اداری شهرستان تبریز قرار گرفته است. این شهرستان با وسعتی حدود ۱۷۸۱ کیلومتر مربع در بخش میانی استان قرار دارد. شهر تبریز به‌عنوان مرکز استان و شهرستان نیز به‌عنوان بزرگ‌ترین کلانشهر شمال غرب ایران با وسعتی حدود ۱۳۱ کیلومتر مربع در موقعیت جغرافیایی ۴۶/۲۳ و ۴۶/۱۱ طول شرقی و ۳۸/۹ و ۳۸/۱ عرض شمالی با ارتفاع متوسط حدود ۱۳۴۰ متر از سطح دریا در جلگه‌ای به همین نام واقع شده است. (Statistical Center of Iran, 2018)

شکل شماره ۱. موقعیت استان آذربایجان شرقی در کشور ایران و موقعیت کلانشهر تبریز در استان آذربایجان شرقی (Authors, 2019)

کلانشهر تبریز سومین شهر بزرگ ایران، طی تحقیق و ارزیابی انجام شده توسط سازمان ملل متحد به عنوان بهترین شهر برای زندگی در ایران شناخته شده است و شهرهای تهران و اصفهان و شیراز و قم و ارومیه و مشهد به ترتیب در رتبه‌های بعدی و بافاصله زیاد از تبریز قرار گرفته‌اند. امروزه کلانشهر تبریز قطب اقتصادی، اداری، بازرگانی، صنعتی، نظامی و ارتباطی منطقه شمال غرب کشور است. تبریز به دلیل پیشرو بودن مردمش در به خدمت گرفتن امکانات روز دنیا برای اولین بار در ایران، لقب شهر اولین‌ها را به خود اختصاص داده است. تبریز جایگاهی ویژه و خاص در تاریخ، پیشینه و اقتصاد کشور دارد. مرکز تاریخی و پرافتخار استان آذربایجان شرقی، دورانی پرفرازونشیب را پشت سر گذاشته و حوادث گوناگونی را به چشم خود دیده است. روزگاری روستایی کوچک در نزدیکی کوه‌های سر به فلک کشیده سهند بود و زمانی به عنوان پایتخت ایران انتخاب شد. این شهر در طول تاریخ خود با زلزله‌هایی مهیب بارها به تلی از خاک بدل شد اما با همت مردان و زنانی چون ستارخان، باقرخان، پروین اعتصامی و بسیاری دیگر جانی دوباره گرفت. تبریز، شهر اولین‌ها مرکز استان آذربایجان شرقی است. آذربایجان شرقی جایگاه نخست از لحاظ صادرات غیرنفتی در کشور را از آن خود کرده است تبریز بعد از بررسی‌های فراوان توسط کارشناسانی از سوی شورای جهانی صنایع دستی یونسکو به عنوان شهر جهانی فرش شناخته شد. کلانشهر تبریز با وجود ۸۰۰ خانه تاریخی به نمایشگاهی از خانه‌های قدیمی تبدیل شده است. زیباترین معماری‌های دوره‌های مختلف که در ساخت این منازل به کار گرفته شده، به عنوان شهر گردشگری جهان اسلام تبدیل گشته است. (Agazade, 2020: (<http://blog.isic.ir/category>) که در جدول زیر برخی از آن‌ها آورده شده است.

جدول ۲. آثار و عرصه‌های تاریخی ثبتی میراث فرهنگی در کلانشهر تبریز

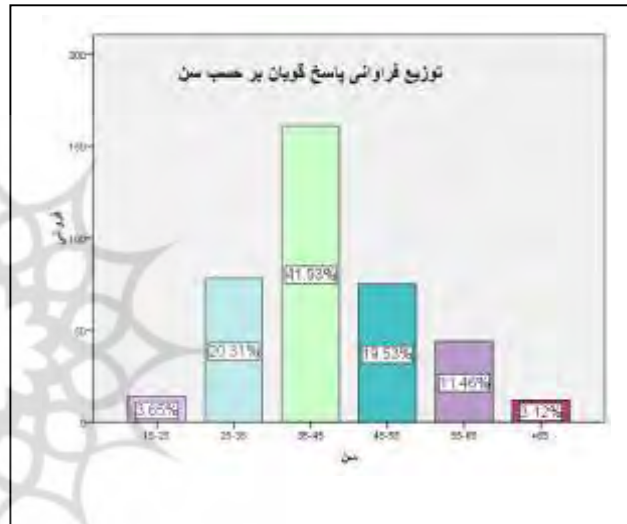
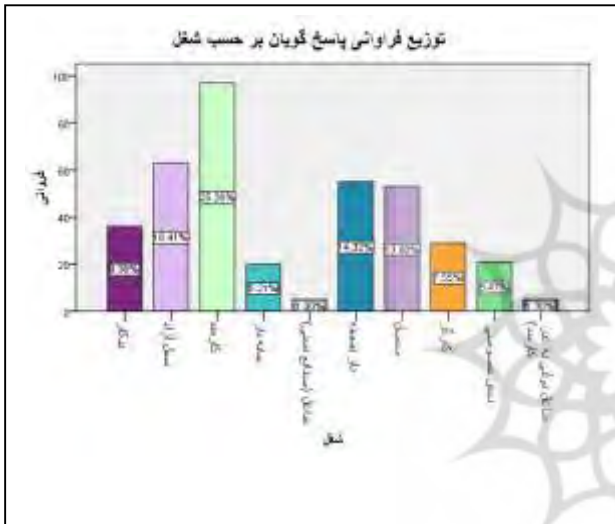
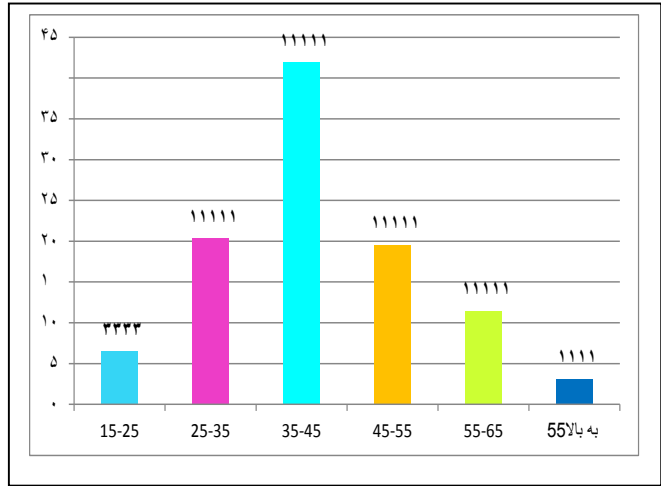
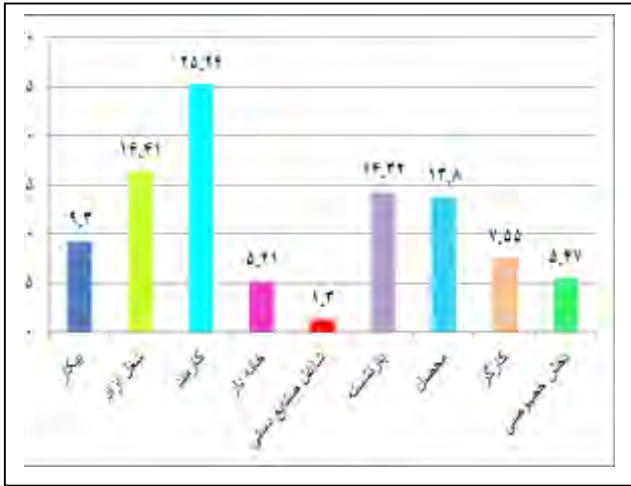
Source	موقعیت	شماره ثبت	نام اثرهای ثبت شده در میراث فرهنگی
www.toptourism.ir/category	محلہ مقصودیه	۲۲۷۲۹	خانه استاد شهریار
www.farsnews.com/news	محلہ مقصودیه	۶۰۲۱	خانه گنجهای زاده
www.irna.ir/news/	خیابان عباسی	۱۸۶۸۱	خانه پروین اعتصامی
www.bartarinha.ir/fa/news	محلہ سرخاب قاپوسی	۳۲۲۲	خانه شربت اوغلی
www.namnak.com	خیابان تقه‌الاسلام،	۲۷۷۹	خانه سرخه‌ای

www.bartarinha.ir/fa/news	خیابان تربیت	۲۳۴۲	خانه حریری
www.bartarinha.ir/fa/news	محله ششگلان	۱۷۴۹	خانه امیرنظام گروسی
www.bartarinha.ir/fa/news	محله مقصودیه	۲۵۲۴	خانه حیدر زاده
www.bartarinha.ir/fa/news	محله سرخاب قاپوسی	۳۱۱۳	خانه بلورچیان
www.namnak.com	جنوب شرق تبریز	۲۴۷۷۴	عمارت ائل گلی تبریز
www.eneshat.com/attractions-city/tabriz	خیابان شهید مطهری	۱۱۷۱	خانه مشروطه
www.fa.wikipedia.org/wiki	میدان ساعت	۲۰۵۵	عمارت شهرداری
www.kojaro.com/2015	خیابان امام	۱۷۰	ارگ علیشاه
www.isna.ir	خیابان ثقه الاسلام	۲۵۱۹۱	مقبره الشعرا
www.maramat2009.blogfa.com	مرکز شهر	۱۰۹۷	بازار تبریز
www.tabrizpedia.info	شمال شهر	۲۷۴۷	بقعه عون بن علی
www.mymoble.ir/blog/tabriz-museums	محله مقصودیه	۱۸۶۲	موزه آذربایجان
www.irna.ir	خیابان عباسی	۹۳۴	ربع رشیدی
www.fa.wikipedia.org/wiki	محله ششگلان	۱۷۴۹	موزه قاجار
Mrhryar and Razani, 2012: 292	خیابان امام خمینی	۱۶۹	مسجد کبود
www.aftabir.com	داخل بازار تبریز	۹۷۰۲	مسجد مفید آقا

بحث و یافته‌های تحقیق:

اطلاعات دموگرافی شهروندان

بر اساس مطالعات میدانی صورت گرفته ۵۴/۹۵ درصد پاسخ‌گویان را مردان و ۴۵/۰۵ درصد از آن‌ها را زنان را تشکیل می‌دهد. بر اساس شکل شماره ۲ فراوانی پاسخ‌گویان کلانشهر تبریز به ترتیب ۲۵-۳۵ (۲۰٪/۳۱)، ۳۵-۴۵ (۴۱٪/۹۳)، ۴۵-۵۵ (۱۹٪/۵۳)، ۶۵-۷۵ (۱۱٪/۴۶) و ۶۵ سال به بالا (۳٪/۱۲) است. لذا بر اساس گروه سنی، بیشترین تعداد پاسخ‌دهندگان از گروه سنی ۴۵-۳۵ ساله با (۴۱/۹۳) درصد بوده‌اند و کمترین تعداد آن‌ها، گروه سنی ۶۵ به بالا بوده که ۳/۱۲ درصد را شامل می‌شوند. بر اساس شکل شماره ۳ توزیع فراوانی پاسخ‌گویان کلانشهر تبریز برحسب فعالیت؛ بیکار (۹/۳۸٪)، شغل آزاد (۱۶/۴۱٪)، کارمند (۲۵/۲۶٪)، خانه‌دار (۵/۲۱٪)، شاغل صنایع دستی (۱/۳۰٪)، بازنشسته (۱۴/۳۲٪)، محصل (۱۳٪/۸۰)، کارگر (۷٪/۵۵)، بخش خصوصی (۵٪/۴۷)، شاغل دولتی به‌غیر از کارمند (۱٪/۳۰) هست؛ بنابراین بر اساس طبقه‌بندی وضعیت فعالیت، بیشترین فعالیت به ترتیب در گروه‌های کارمند با ۲۵/۲۶ درصد، مشاغل آزاد با ۱۶/۴۱ درصد و بازنشسته با ۱۴/۳۲ درصد قرار گرفته‌اند. بر اساس شکل شماره ۴ توزیع فراوانی پاسخ‌گویان کلانشهر تبریز برحسب تحصیلات بی‌سواد (۳/۹۱٪)، سیکل (۱۱٪/۴۶)، دیپلم (۸٪/۳۳)، فوق‌دیپلم (۱۹٪/۲۷)، لیسانس (۳۲٪/۲۹) و فوق‌لیسانس و بالاتر (۲۴٪/۷۴) است لذا از نظر سطح تحصیلات ۳/۱۹ درصد بی‌سواد در کمترین گروه و بیشترین سطح سواد با ۳۲/۲۹ درصد در گروه لیسانس جای دارد.

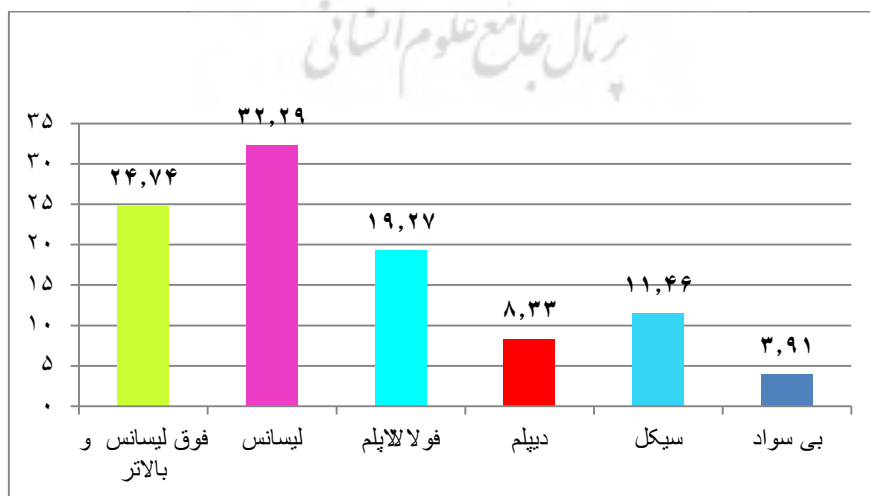

شکل شماره ۳- نمودار توزیع فراوانی پاسخ گویان

شکل شماره ۲- نمودار توزیع فراوانی پاسخ گویان بر حسب سن بر حسب شغل

Source:(Authors, 2019)

Source : (Authors, 2019)

شکل شماره ۴- نمودار توزیع فراوانی پاسخ گویان کلانشهر تبریز بر حسب تحصیلات

Source : (Authors, 2019)

اثرات مثبت گردشگری

در این پژوهش برای سنجش اثرات مثبت گردشگری شاخص‌های زیر استفاده شده است که عبارت‌اند از:

- ایجاد اشتغال و درآمدزایی
- بهبود سیستم حمل‌ونقل و زیرساخت‌ها
- افزایش تقاضا برای کالاهای داخلی
- افزایش امکان سرمایه‌گذاری
- افزایش تسهیلات اقامتی
- ارتقاء سطح استاندارد زندگی

برای سنجش میزان پاسخ‌گویی از آزمون t-test استفاده شده است که به شرح زیر است:

جدول شماره ۳. نتایج آزمون T تک نمونه‌ای برای متغیرهای اثرات مثبت اقتصادی گردشگری در کلانشهر تبریز

One-Sample Statistics

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
ایجاد اشتغال و درآمدزایی	۳۸۴	۱۵۱.۴	۹۰۴.۰	۰.۴۶۰
بهبود سیستم حمل‌ونقل و زیرساخت‌ها	۳۸۴	۲۷۶.۳	۰۷۰.۱	۰.۵۴۰
افزایش تقاضا برای کالاهای داخلی	۳۸۴	۷۶۸.۳	۸۵۵.۰	۰.۴۳۰
افزایش امکان سرمایه‌گذاری	۳۸۴	۳۲۰.۳	۲۳۸.۱	۰.۶۳۰
افزایش تسهیلات اقامتی	۳۸۴	۴۹۴.۳	۲۹۲.۱	۰.۶۵۰
ارتقاء سطح استاندارد زندگی	۳۸۴	۴۶۸.۳	۳۴۹.۱	۰.۰۶۸
جمع	۳۸۴	۳,۵۷۹	۱,۱۱۸	۰,۰۵۷

One-Sample Test

	Test Value = ۳					
	t	df	Sig. (۲-tailed)	Mean Difference	%۹۵ Confidence Interval of the Difference	
					Lower	Upper
ایجاد اشتغال و درآمدزایی	۹۴۱.۲۴	۳۸۳	۰,۰۰۰	۱۵۱.۱	۰.۶۰۱	۲۴۱.۱
بهبود سیستم حمل‌ونقل و زیرساخت‌ها	۰.۵۴۰	۳۸۳	۰,۰۰۰	۲۷۶.۰	۱۶۸.۰	۳۸۳.۰
افزایش تقاضا برای کالاهای داخلی	۵۹۵.۱۷	۳۸۳	۰,۰۰۰	۷۶۸.۰	۶۸۲.۰	۸۵۴.۰
افزایش امکان سرمایه‌گذاری	۰.۶۸۰	۳۸۳	۰,۰۰۰	۳۲۰.۰	۱۹۶.۰	۴۴۴.۰
افزایش تسهیلات اقامتی	۵۰۱.۷	۳۸۳	۰,۰۰۰	۴۹۴.۰	۳۶۵.۰	۶۲۴.۰
ارتقاء سطح استاندارد زندگی	۸۰۶.۶	۳۸۳	۰,۰۰۰	۴۶۸.۰	۳۳۳.۰	۶۰۴.۰
جمع	۱۱,۱۶۰	۳۸۳	۰,۰۰۰	۰,۵۷۹	۰,۴۶۷	۰,۶۹۲

Source : (Authors, 2019)

با توجه به جدول شماره ۳ و با تأکید بر میزان به‌دست‌آمده (۱۱/۱۶۰) که در سطح خطای ۰/۵ معنادار است، می‌توان گفت بین میانگین واقعی (۳/۵۷) و میانگین فرضی (۳) تفاوت، معنادار است و از آنجایی که میانگین واقعی به‌دست‌آمده بیشتر از میانگین فرضی است، می‌توان به این نتیجه رسید که از دیدگاه شهروندان، اثرات مثبت گردشگری در سطح بالایی قرار دارد. لذا شهروندان اثرات مثبت گردشگری را بالاتر از حد طیف لیکرت ارزیابی نموده‌اند با توجه به شکل شماره ۵- میزان اثرگذاری گزینه‌ها به این صورت هست: ارتقا سطح زندگی (۳/۴۶)، افزایش تسهیلات اقامتی (۳/۹۴)، افزایش امکان سرمایه‌گذاری (۳/۳۲)، افزایش تقاضا برای کالاهای داخلی (۳/۷۶)، بهبود حمل‌ونقل و زیرساخت‌ها (۳/۲۷)، ایجاد اشتغال و درآمدزایی (۴/۱۵). با توجه به مقایسه متغیرهای مرتبط با اثرات مثبت اقتصادی گردشگری، ایجاد اشتغال و درآمدزایی با ۴/۱۵ درصد بیشترین تأثیر مثبت را دارد و بهبود سیستم حمل‌ونقل و زیرساخت‌ها با ۳/۲۷ کمترین تأثیر مثبت را دارد. لذا بر اساس مطالعات جدول شماره ۳ و شکل شماره ۵ فرضیه اول که گردشگری در شهر تبریز می‌تواند در ایجاد اشتغال و بهبود فرصت‌های شغلی و افزایش قدرت خرید مؤثر واقع شود؛ تأیید می‌گردد.

شکل شماره ۵. مقایسه اثرات مثبت گردشگری با میانگین مورد انتظار

Source : (Authors, 2019)

اثرات منفی گردشگری

در این پژوهش برای سنجش اثرات منفی گردشگری شاخص‌های زیر استفاده شده است که عبارت‌اند از:

- تورم و افزایش قیمت‌ها
- افزایش تقاضای فصلی برای خدمات
- افزایش قیمت زمین و مسکن
- ایجاد گردشگری فصلی با ریسک بالا
- افزایش بیکاری
- افزایش هزینه‌های سیستم‌های تعمیر و نگهداری جاده‌ها و حمل‌ونقل
- افزایش هزینه‌های زندگی

برای سنجش میزان پاسخ‌گویی از آزمون t-test استفاده شده است که به شرح زیر است:

جدول شماره ۴. نتایج آزمون T تک نمونه‌ای برای متغیرهای اثرات منفی اقتصادی گردشگری در کلانشهر تبریز

One-Sample Statistics				
	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
تورم و افزایش قیمت‌ها	۳۸۴	۰۵۹.۴	۳۹۹.۱	۰۷۱.۰
افزایش تقاضای فصلی برای خدمات	۳۸۴	۱۵۳.۳	۰.۸۶۴	۰.۴۴.۰

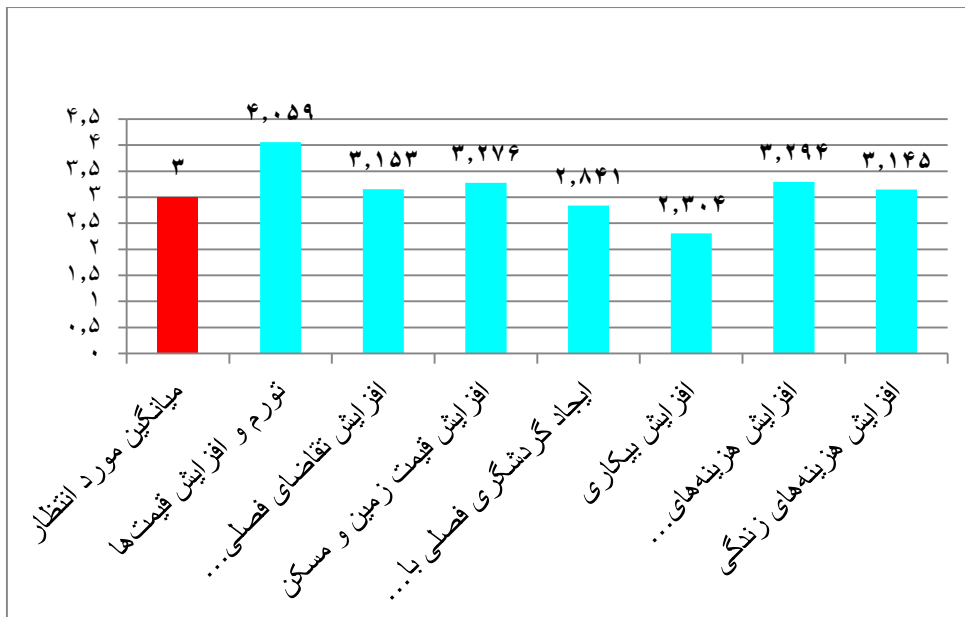
افزایش قیمت زمین و مسکن	۳۸۴	۲۷۶.۳	۱,۰۷۰	۰۵۴.۰
ایجاد گردشگری فصلی با ریسک بالا	۳۸۴	۸۴۱.۲	۱,۰۳۱	۰۶۷.۰
افزایش بیکاری	۳۸۴	۳۰۴.۲	۱۵۷.۱	۰۵۹.۰
افزایش هزینه‌های سیستم‌های تعمیر و نگهداری جاده‌ها و حمل و نقل	۳۸۴	۲۹۴.۳	۱۸۴.۱	۰۶۰.۰
افزایش هزینه‌های زندگی	۳۸۴	۱۴۵.۳	۴۰۴.۱	۰۷۱.۰
جمع	۳۸۴	۳,۱۵۳	۱,۱۹۹	۰,۰۶۱

One-Sample Test						
Test Value = ۳						
	t	df	Sig. (۲-tailed)	Mean Difference	%۹۵ Confidence Interval of the Difference	
					Lower	Upper
تورم و افزایش قیمت‌ها	۸۴۶.۱۴	۳۸۳	۰,۰۰۰	۰۵۹.۱	۹۱۹.۰	۲۰۰.۱
افزایش تقاضای فصلی برای خدمات	۴۸۵.۳	۳۸۳	۰,۰۰۰	۰,۱۵۳	۰۶۷.۰	۲۴۰.۰
افزایش قیمت زمین و مسکن	۰۵۴.۵	۳۸۳	۰,۰۰۰	۰,۲۷۶	۱۶۸.۰	۳۸۳.۰
ایجاد گردشگری فصلی با ریسک بالا	۳۶۵.-۲	۳۸۳	۰,۰۰۰	-۰,۱۵۸	۲۹۰.۰-	۰۲۶.۰-
افزایش بیکاری	۷۶۹.-۱۱	۳۸۳	۰,۰۰۰	-۰,۶۹۵	۸۱۱.۰-	۵۷۹.۰-
افزایش هزینه‌های سیستم‌های تعمیر و نگهداری جاده‌ها و حمل و نقل	۸۶۷.۴	۳۸۳	۰,۰۰۰	۰,۲۹۴	۱۷۵.۰	۴۱۳.۰
افزایش هزینه‌های زندگی	۰۳۴.۲	۳۸۳	۰,۰۰۰	۰,۱۴۵	۰۰۴.۰	۲۸۶.۰
جمع	۲,۳۰۷	۳۸۳	۰,۰۰۰	۰,۱۵۳	۰,۰۳۳	۰,۲۷۴

Source : (Authors, 2019)

با توجه به جدول شماره ۴ و با تأکید بر میزان به‌دست‌آمده (۲/۳۰۷) که در سطح خطای ۰/۵ معنادار است، می‌توان گفت بین میانگین واقعی (۳,۱۵۳) و میانگین فرضی (۳) تفاوت وجود دارد می‌توان به این نتیجه رسید که از دیدگاه شهروندان، گردشگری در کلانشهر تبریز اثرات منفی اقتصادی نیز دارد.

با توجه به شکل شماره-۶ میزان اثرگذاری گزینه‌ها به این صورت است: افزایش هزینه‌های زندگی (۳/۱۴)، افزایش سیستم‌های تعمیر و نگهداری جاده‌ها و حمل و نقل (۳/۲۹)، افزایش بیکاری (۱۱/۷۶۹-)، ایجاد گردشگری فصلی با ریسک بالا (۲/۸۴)، افزایش قیمت زمین و مسکن (۳/۲۷)، افزایش تقاضای فصلی برای خدمات (۳/۱۵) و تورم و افزایش قیمت‌ها (۱۴/۸۴۶). با مقایسه متغیرهای مرتبط با اثرات منفی اقتصادی گردشگری تورم و افزایش قیمت‌ها با ۴/۰۵ درصد بیشترین تأثیر منفی را و افزایش بیکاری با ۲/۳ درصد کمترین تأثیر منفی را دارد بر این اساس؛ فرضیه دوم که گردشگری در شهر تبریز منجر به افزایش تورم و تبعات ناشی از آن می‌گردد؛ تأیید می‌گردد.

شکل شماره ۶. مقایسه اثرات منفی گردشگری با میانگین مورد انتظار

Source : (Authors, 2019)

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها:

صنعت گردشگری با سرعت فزاینده‌ای در حال تبدیل شدن به یکی از منابع مهم درآمدی کشورها است. امروزه برخی از شهرهای کشورهای دنیا چرخه اقتصادی مؤثری را با استفاده از صنعت گردشگری برای خود شکل داده‌اند و این در حالی است که با پیش‌بینی‌های صورت گرفته انتظار می‌رود این صنعت در سال‌های آینده رشد و توسعه قابل توجه‌تری را از خود نمایان سازد. این تحقیق باهدف بررسی اثرات اقتصادی گردشگری در کلانشهر تبریز صورت گرفته است هرچند تعداد اماکن تاریخی، مناطق میراث فرهنگی و موزه‌ها در کلانشهر تبریز زیاد هستند اما نمی‌توان تأثیر این عوامل را بر شاخص‌های اقتصادی گردشگری، به‌طور جداگانه مورد بررسی قرارداد. زیرا مجموعه‌ای از این عوامل به‌صورت همزمان بر جذب گردشگران خارجی تأثیر می‌گذارد. در این تحقیق بر اساس مطالعات میدانی، بیشتر پاسخ‌گویان از لحاظ جنسی مردان (۵۴٪/۵۹) و از لحاظ سنی به‌طور عمده در گروه سنی ۳۵-۴۵ ساله (۴۱٪/۹۳) بوده‌اند. پاسخ‌گویان از لحاظ وضعیت تحصیلی به‌طور عمده دارای تحصیلات دانشگاهی به‌ویژه لیسانس (۳۲٪/۲۹) می‌باشند. بر اساس طبقه‌بندی وضعیت فعالیت پاسخ‌گویان، بیشترین فعالیت به ترتیب در گروه‌های کارمند (۲۵٪/۲۶)، مشاغل آزاد (۱۶٪/۴۱) و بازنشسته (۱۴٪/۳۳) قرار گرفته‌اند. برای آزمون فرضیات، از آزمون آماری T تک‌دامنه‌ای استفاده شده است که اکثر شهروندان باوجود اثرات منفی (۳/۱۵۳) گردشگری بر اقتصاد شهر تبریز (همچون تورم و افزایش قیمت‌ها، افزایش هزینه‌های سیستم‌های تعمیر و نگهداری جاده‌ها و حمل‌ونقل و...) تأثیر گردشگری بر کلانشهر تبریز را مثبت (۳/۵۷) ارزیابی کرده‌اند و نتایج این تحقیق با نتایج محققانی که در این زمینه مطالعاتی انجام داده‌اند و در قسمت پیشینه تحقیق هم آورده شده است؛ همخوانی دارد. به این صورت که نتیجه این تحقیق با تحقیق آروجفاح و همکارانش که اثرات مثبت اقتصادی توریسم شهری را بیشتر از اثرات منفی توریسم شهری می‌دانند؛ همخوانی دارد به این صورت که اثرات اقتصادی توریسم در این تحقیق، مثبت ۳/۵۷٪ و اثرات منفی با ۳/۱۵۳٪ هست، همچنین با تحقیق تیموری و همکارانش که به این نتیجه رسیده‌اند که توریسم در شهر تبریز موجب افزایش درآمد، افزایش اشتغال و کاهش بیکاری افراد می‌شود، نیز همخوانی دارد، به‌طوری‌که در این تحقیق ایجاد اشتغال و درآمدزایی با ۴/۱۵ درصد بیشترین تأثیر مثبت و کاهش بیکاری با ۲/۳٪ کمترین تأثیر منفی را داشته است و نیز با تحقیق نصیری هنده خاله و همکاران که معتقدند صنعت گردشگری از کانال عرضه خدمات گردشگری و تقاضا برای بهره‌مندی از خدمات گردشگری، کل اقتصاد شهر را رونق می‌بخشد، همخوانی دارد به‌طوری‌که توریسم شهری در کلانشهر تبریز ۳/۵۷ درصد تأثیر مثبت ایجاد می‌کند که به‌نوبه خود در رونق کل اقتصاد شهر مؤثر می‌باشد. با توجه به نتایج به‌دست‌آمده، پیشنهادهایی برای توسعه گردشگری و افزایش تأثیرات مثبت اقتصادی آن مطرح می‌شود:

توسعه گردشگری فرهنگی و تاریخی، به دلیل وجود جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی فراوان

استفاده از استعدادهای تولیدی (محصولات) منطقه و افزایش نقش صنایع‌دستی و هنرهای محلی، به‌منظور عرضه به گردشگران

جذب سرمایه‌گذاری‌های دولتی و خصوصی به‌منظور استفاده از منابع طبیعی و انسانی منطقه

تهیه برنامه‌های بازاریابی و تبلیغاتی به منظور شناساندن کلانشهر تبریز به گردشگران و ترغیب آنان به بازدید از منطقه و ایجاد تسهیلات و اطلاع‌رسانی جهانگردی در مناطق مقصد جهانگردان

ایجاد تسهیلات تفریحی - فرهنگی و افزایش فضاها و مکان‌های عمومی و بهبود وضعیت بهداشتی مکان‌های گردشگری برای افزایش دوره ماندگاری در کنار جاذبه‌های گردشگری

بهبود وضعیت دسترسی و حمل‌ونقل به مکان‌های گردشگری شهر به‌ویژه مکان‌های تاریخی و تفریحی

تهیه برنامه‌های اشتغال در صنعت گردشگری و بخش‌های ذی‌ربط و به حداکثر رساندن اشتغال محلی در گردشگری از طریق آموزش صحیح اشخاص برای فعالیت در بخش گردشگری و ایجاد زمینه‌های اشتغال در این زمینه و استخدام و به‌کارگیری نیروهای متخصص در صنعت گردشگری

بهره‌برداری از توان تشکیلاتی، قوانین و مقررات، باهدف کاهش اثرات منفی گردشگری در مناطق و مکان‌های گردشگری.

توانمندسازی ساکنان از طریق برگزاری کلاس‌های آموزشی، جهت استفاده از فرصت‌های گردشگری منطقه

مهم‌ها نمودن زمینه‌های لازم برای جذب سرمایه‌های بخش خصوصی با اولویت دادن به ساکنان

ایجاد شرایط برای ورود جوانان و زنان در امور گردشگری

- کاهش نشت اقتصادی به خارج از شهر و توزیع مجدد درآمدهای حاصل به ساکنان
- تلاش برای بالا بردن کیفیت و کمیت امکانات در مناطق مختلف
- ایجاد امنیت سیاسی - اجتماعی در کشور برای بهبود تصور گردشگران خارجی از کشور

References:

1. Agazade, Hamed, (2019): Tabriz and introduction of tourist attractions, www.blog.isic.ir/category (2019-07/06)
2. Ayhan, C. Taşlı, T. Ozkok, F. and Tatlı, H. (2020): Land use suitability analysis of rural tourism activities: Yenice, Turkey, *Tourism Management*, pp: 75-88.
3. Barari, ma. oume, Firozmand, Maral and Hashempour, Fahime, (2016): "An Analysis of the Economic Impacts of Urban Tourism from Citizens' Perspective (Case Study: Babolsar City)", *Journal of Geographical Sciences*, No. 24, pp: 40-55
4. Boivin, M. and G. Tanguay, (2019): Analysis of the determinants of urban tourism attractiveness: The case of Quebec City and Bordeaux, pp: 67-79.
5. Estelagi, Alireza, (2011): "Sustainable Development Planning with Emphasis on Tourism (Case Study: Sarein and Surrounding Villages)", *Journal of Geography (Quarterly Iranian Journal of Geography)*, No. 30, pp: 129-144
6. Enabestani, Aliakbar and Vesal, zeynab, (2016): "Analysis of Factors Affecting Tourism Brand Creation in Rural Settlements", *Journal of Tourism Planning and Development*, No. 16, pp: 127-148
7. Heydari Chiyane, Rahim, (2017): *Fundamentals of Tourism Industry Planning*, Fourth Edition, Samt Publications, Tehran
8. Iran Statistics Center (2018): *Statistical Yearbook of East Azerbaijan Province, 2018*
9. Lee, Y-Ch. Huang, sh-l. and p-T. Pei-Ting Liao, (2019): Land teleconnections of urban tourism: A case study of Taipei's agricultural souvenir products, *Landscape and Urban Planning*, pp: 1-13.
10. Lepp, A. (2007): Residents attitudes towards tourism in Bigodi village, Uganda, *Tourism Management*, No.28, pp: 876-885.
11. Mehryar, Saeed and Razani, Mahdi, (2012): "A Critique on the Methods of Conservation and Restoration of Decoration in Mozaffarieh Mosque in Tabriz", *National Conference on the Use of Scientific Analysis in Archeology and Cultural Heritage*, pp: 287-307
12. Nasiri Hendi khale, Esmael, Hadavi, framarz and Zamani, Mahdi, (2016): "Identifying the Relationship between Tourism Development and Economic Growth in Zanjan Province", *Journal of Urban Economics and Management*, No. 3, pp:75-94
13. Oh, c, o. (2004): the contribution of tourism development economic growth in the Korean economy, *tourism management*, No.26, pp:39-44
14. Popoli Yazdi, Mohamad Hoseyn and sagayi, Mahdi, (2014): *Tourism (Nature and Concepts)*, Samt Publications, Ninth Edition, Tehran
15. Rezvani, AliAsgar, (2009): *Rural Tourism Development with Sustainable Tourism Approach*, Tehran University Press, Tehran

16. Ristica, D. Vukoicica, D. and Milincicb, M. (2019): Tourism and sustainable development of rural settlements in protected areas- Example NP Kopaonik (Serbia), Land Use Policy, No. 12, pp:1-11
17. Sabag Kermani, magid, (2018): Regional Economics (Theory and Models), Fifth Edition, Samt Publication, Tehran
18. Scott, N. And Ch, C. (2017): Innovation for sustainable urban tourism: Some thoughts on best practice, Revista De Administracao Publica (RAP), NO. 44 (5), pp: 171-190.
19. Seyedayi, Seyed Eskandar and Rostami, Shahin, (2012): "Socio-Economic Impacts of Tourism Development (Case Study: Kermanshah City)", Journal of Spatial Planning3, pp: 95-110
20. Sharbati, Akbar, (2015): "Investigating the Role of Tourism in Economic Development of Golestan Province", Journal of Geographical Space Preparation, No. 15, pp: 43-59
21. Tchouamou Njoya, E. (2019): An analysis of the tourism and wider economic impacts of price-reducing reforms in air transport services in Egypt, Research in Transportation Economics, No.6, pp: 64-74
22. Teymori, Erag, Hakimi, Hadi, KosheshVatan, Mohamad Ali and Dolati, Fateme, (2019): "Analysis and Analysis of Factors Affecting Tourism in Tabriz from the Perspective of Domestic Tourists", Urban Tourism Quarterly, No. 6, pp: 33-43
23. World Travel and Tourism Council (WTTC), (2017): Travel & Tourism Global Economic Impact & Issues 2017
24. www. unwto.org (2018): Retrieved from www.hotelnews resource.com/pdf8/ UNWTO 123008.pdf (2019/04/12)
25. www.toptourism.ir/category (2019/08/06)
26. www.farsnews.com/news (2019/08/06)
27. www.ima.ir/news (2019/08/06)
28. www.bartarinha.ir/fa/news (2019/08/06)
29. www.bartarinha.ir/fa/news (2019/08/06)
30. www. namnak.com (2019/08/06)
31. www. eneshat.com/attractions-city/tabriz (2019/08/06)
32. www. fa.wikipedia.org/wiki (2019/08/06)
33. www. kojaro.com/www. isna.ir (2019/08/06)
34. www. maramat2009.blogfa.com (2019/08/06)
35. www. tabrizpedia.info (2019/08/06)
36. www. mymoble.ir/blog/tabriz-museums (2019/08/06)
37. www. ima.ir (2019/08/06)
38. www. aftar.com (2019/08/06)
39. Zahedi, Shamsolsadat, (2014): Fundamentals of Sustainable Tourism and Ecotourism, Third Edition, Allameh Tabataba'i University Press, Tehran
40. Zarabi, Asgar, (2011): "Economic, Social, Cultural and Environmental Impacts of Tourism Development (Case Study: Meshkinshahr City)", Journal of Human Geography Research, No. 75, pp:35- 52